

İl Merkezlerinde ve Taşrada Görev Yapan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

Osman ÇALIŞKAN¹ Alparslan ÜNVEREN²

¹ Sorumlu yazar, Gençlik ve Spor Bakanlığı, E-mail: sportmenus_66@hotmail.com

² Dumlupınar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, E mail: alparslan.unveren@dpu.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, Nevşehir ve Kırşehir il merkezi ve taşrada görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini belirleyerek, farklı değişkenler açısından incelemektir. Araştırmanın örneklem gurubunu Nevşehir il merkezinde 53 taşrada 62, Kırşehir il merkezinde 65 taşrada 45 olmak üzere toplam 225 beden eğitimi ve spor öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve 22 maddeden oluşan “Maslach Tükenmişlik Envanteri Eğitimci Formu” kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiş olup hipotez testleri parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Sonuç olarak, beden eğitimi ve öğretilerinin mesleki tükenmişleri arasında merkez ve taşrada çalışma değişkeni açısından duyarsızlaşma alt boyutunda, medeni durum değişkenine göre duygusal tükenme alt boyutunda, görev yeri, cinsiyet ve mesleki hizmet yılı değişkenleri açısından ise duyarsızlaşma alt boyutun da anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Beden eğitimi öğretmeni, tükenmişlik, duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarı

Comparison of Professional Burnout Levels of Physical Education and Sports Teachers Working in Provincial Centers and Rural Areas

Abstract

The aim of this research was to determine the professional burnout levels of physical education and sports teachers working in Nevşehir and Kırşehir city centers and rural areas, and to examine whether burnout levels differ in terms of different variables. The sample group of the research consisted of 225 physical education teachers (53 in the provincial center of Nevşehir, 62 in the provincial center of Kırşehir, and 45 in the provinces). To collect data in addition to personal information form, developed by the researchers, the "Maslach Burnout Inventory Educator Form" was used. While analyzing the data, it was determined that the data did not show normal distribution, and results were obtained with non-parametric tests. As a result, significant differences were found in the depersonalization sub-dimension among the occupational burnout of physical education and teachers in terms of working in central and rural areas, in the emotional exhaustion sub-dimension according to the marital status variable, and in the depersonalization sub-dimension in terms of place of work, gender and professional service years.

Key words: Physical education teacher, burnout, emotional exhaustion, depersonalization, personal achievement

SUMMARY

Introduction: The process that develops with the increase of the idea that some things go wrong with the difficulties in the relationships that individuals have in their workplaces, leaves us face to face with an important element of the advanced age. This process, which is described as “burnout”, started to be seen in the United States in the 1970s, especially in those working in areas that serve people. There has also been a research situation in the professions with close relations such as teaching. The concept of burnout was initially started to be studied in healthcare professionals who interact with people face-to-face and intensely, and later it became the subject of research in occupational branches where similar interactions exist such as policing and teaching (Gündüz, 2004). The concept of burnout was first used by Freudenberger and Maslach (Maslach et al., 2001). Freudenberger (1974), a psychiatrist, described burnout as a person's failure, weariness, and exhaustion due to excessive demands on energy, power, and resources. Maslach considers burnout as a three-factor structure as; emotional exhaustion, depersonalization and decreased personal achievement (Maslach et al. 2001). As Yıldız Durak and Seferoğlu (2017) quoted from many researchers, “after a certain period of time, most of the teachers develop demographic characteristics such as school type, restrictive school culture, physical infrastructure and financial inadequacies, disagreement with the administration, organizational characteristics, gender, educational status and age. As a result of these characteristics, it can be seen that they lose their ideals about their profession, reluctance and alienation from the profession.” This situation is expressed as burnout in teachers. On the other hand, burnout can also be evaluated as a syndrome that includes different levels of personal dissatisfaction, physical exhaustion, feelings of helplessness, hopelessness, professional disappointment, negative self-perception, and negative feelings towards their work and colleagues (Kyriacou, 2001; Pines and Aronson, 1988). **Aim:** The aim of this research was to determine the professional burnout levels of physical education and sports teachers working in Nevşehir and Kırşehir city centers and rural areas, and to examine whether burnout levels differ in terms of different variables. **Material and Method:** The study was designed as a quantitative cross-sectional study and the research sample was consisted of 225 physical education teachers (53 in the provincial center of Nevşehir, 62 in the provincial center of Kırşehir, and 45 in the provinces). To collect data in addition to personal information form, developed by the researchers, the “Maslach Burnout Inventory Educator Form” was used. The inventory consists of sub-dimensions as; emotional exhaustion, desensitization and personal success. In the statistical analysis; The Kolmogorov-Smirnov test was performed to test whether the data showed a normal distribution. Than Mann Whitney U test was used for two variables comparisons and Kruskal Wallis test was used for more than two variables comparisons at $\alpha = 0.05$ significance level. **Result:** As a result, significant differences were found in the depersonalization sub-dimension among the occupational burnout of physical education and teachers in terms of working in central and rural areas, in the emotional exhaustion sub-dimension according to the marital status variable, and in the depersonalization sub-dimension in terms of place of work, gender and professional service years.

1. GİRİŞ

Bireylerin çalıştıkları işyerlerinde yaşadıkları ilişkilerin güçleşmesi ve bazı şeylerin olumsuz gittiği fikrinin artmasıyla gelişen süreç, bizi günümüzün önemli bir unsuru ile karşı karşıya bırakmaktadır. Tükenmişlik [burnout] olarak nitelendirilen bu unsur, 1970'li yıllarda Amerika'da bilhassa insanlara hizmet sunan alanlarda çalışanlarda görülmeye başlanmıştır. Tükenmişlik kavramı, başlangıçta insanlarla yüz yüze ve yoğun etkileşim içinde bulunan sağlık çalışanlarında incelenmeye başlanmış ve daha sonra polislik, öğretmenlik gibi benzer etkileşimlerin bulunduğu meslek branşlarında da araştırma konusu olmuştur (Gündüz, 2004). Tükenmişlik kavramı ilk olarak Freudenberger ve Maslach tarafından kullanılmıştır (Maslach ve ark., 2001). Bir psikiyatrist olan Freudenberger (1974), tükenmişliği, enerji, güç ve kaynaklar üzerindeki aşırı taleplerden dolayı kişinin başarısız olması, yıpranması ve tükenmesi olarak nitelendirmiştir. Maslach ve ark (2001) ise tükenmişliği üç faktörlü bir yapı olarak ele almaktadır. Bunlar; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarının azalması şeklinde ifade edilmektedir.

Yıldız Durak ve Seferoğlu (2017)' nin bir çok araştırmacıdan aktardığına göre "öğretmenlerin birçoğunda belirli bir zaman sonrasın da okul türü, kısıtlayıcı okul kültürü, fiziksel altyapı ve maddi yetersizlikler, idare ile anlaşamama, örgütsel özellikler, cinsiyet, eğitim durumu ve yaş gibi demografik özellikler neticesinde mesleklerine dair ideallerini kaybetme, isteksizlik ve meslekten soğuma durumları görülmektedir." Bu durum öğretmenlerde tükenmişlik olarak ifade edilmektedir. Diğer yandan tükenmişlik kişiye özgü farklı düzeylerde memnuniyetsizlik duygusu, fiziksel yönde tükenme, çaresizlik, umutsuzluk duyguları yaşama, mesleğe dair hayal kırıklığı, olumsuz benlik algısı oluşturma, çalıştıkları işe ve iş arkadaşlarına karşı olumsuz duygular hissetme durumlarını içeren bir sendrom olarak da değerlendirilebilir (Kyriacou, 2001; Pines ve Aronson, 1988).

Tükenmişlikle ilgili tanımlardan yola çıkarak tükenmişliğin öğretmenlerde fiziksel ve zihinsel yorgunluğa neden olduğu ve bunun da öğretmenlerin iş performanslarını ve öğretim etkinliklerini gerçekleştirmelerini olumsuz bir şekilde etkilediği söylenebilir (Hoyos ve Kallus, 2005; Maslach ve ark., 2001). Bundan dolayı öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin ve tükenmişliğe neden olan etmenlerin belirlenmesi üzerine çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Çünkü öğretmenlerin yaşadıkları tükenmişlik kendilerini öğrencilerini, yöneticileri ve velileri, dolayısıyla bütün iletişimde buldukları kişileri farklı düzeylerde etkileyebilmektedir (Friedman ve Farber, 1992).

Öğretmenlik, şartların zorluğu nedeniyle çok yorucu ve yıpratıcı işlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Çalışma yerleri ve ortamda fazla strese neden olan etkenler nedeniyle öğretmenler tükenmişlik açısından riskli bir gruptur. Olumsuz koşullar ve stresli ortamda çalışan öğretmenin hizmet kalitesin de düşme, beden sağlığında bozulma ve ortamıyla olan sosyal ilişkilerde aksama ortaya çıkabilir (Peker, 2002). Öğrenci disiplin sorunları, öğrenci duyarsızlığı, fazla kalabalık sınıflar ve diğer çalışanların yardımının azlığı, çok fazla ödev kâğıdı, çok fazla ölçme, isteksiz tayinler, rol çatışması ve rol karmaşası ve öğretmenlerin çevre tarafından eleştirilmesi gibi stresler öğretmenlerde tükenmişliğe neden olmaktadır (Farber, 1984).

Gelecek nesilleri yetiştiren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi için yapılan çalışmalar ayrı bir öneme sahiptir. Çoğu zaman insanlarla ve öğrencilerle iletişim içinde bulunan öğretmenler, değişik durumlara bağlı olarak bazı sorunlar yaşayabilirler. Özellikle öğretmenlerin yaşayacağı bu sorunlar kitleleri olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle bir ülkenin eğitiminde önemli yeri olan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik durumlarının ortaya çıkarılarak gerekli önlemler alınmasının ve alınan kararların yaşama aktarılmasının toplumun geleceği açısından büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Bu bağlamda mevcut araştırmada; merkezde ve taşrada görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin (cinsiyet, medeni durum, görev yeri, meslekteki hizmet yılı, merkez ve taşrada görev yapma) değişkenlerine göre mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın vrenini Nevşehir il merkezi ve ilçelerinden 142, Kırşehir il merkezi ve ilçelerinden 133 toplamda 275 beden eğitimi ve spor öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklemi ise Nevşehir il merkezi ve ilçelerinden 115, Kırşehir il merkezi ve ilçelerinden 110, toplamda 225 beden eğitimi ve spor öğretmeninden oluşmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri

Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmacı tarafından hazırlanan 5 soruluk kişisel özellikler bölümü (Cinsiyet, Medeni Durum, Görev Yeri, Hizmet yılı Merkez ve Taşrada görev yapma durumu), ikinci bölümde ise "Maslach tükenmişlik envanterleri eğitimci formu" kullanılmıştır. Maslach Tükenmişlik Envanterleri Eğitimci Formu Türkçeye çevirisi, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Ergin (1992) ve Çam (1992) tarafından yapılmıştır. 552 doktor ve hemşireden elde edilen verilerin üç alt boyuta ilişkin iç tutarlık kat sayıları; Duygusal Tükenme alt boyutunda 0.83, Duyarsızlaşma alt boyutunda 0.65 ve Kişisel Başarı alt boyutunda 0.72'dir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin tekrar test tekrar güvenilirlik kat sayıları ise Duygusal Tükenme alt boyutunda 0.83, Duyarsızlaşma alt boyutunda 0.72 ve Kişisel Başarı alt boyutunda 0.67'dir. Çam (1992)' ın yapmış olduğu güvenilirlik çalışmasında ise iç tutarlık katsayıları Duygusal Tükenme alt boyutu için 0.89, Duyarsızlaşma alt boyutu için 0.71 ve Kişisel Başarı alt boyutu için 0.72 olarak tespit etmiştir.

2.3. İstatistiksel Analiz

Verilerin değerlendirilmesi esnasında veriler Microsoft Excel 2010 programında düzenlenmiş, IBM SPSS 20.00 paket program kullanarak çözümlenmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerinin dağılımlarını belirlemek için yüzde, frekans ve çapraz tablo yöntemleri kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği test etmek amacı ile Kolmogrov-Smirnov testi yapılmış ve verilerin tüm alt boyutlarda normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Bu sonuca göre $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde iki değişkenli veriler arasındaki kıyaslamalar için Mann Whitney U testi, ikiden fazla değişkenler arasındaki kıyaslamalarda ise Kruskal Wallis testi, uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizleri tablolatırılmış ve $p < 0.05$ anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyetlerine göre tükenmişlik düzeyleri

Alt Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Değer Ort.	U	P
Duygusal Tükenme	Erkek	169	117,37	-1,751	,080
	Kadın	56	99,82		
Duyarsızlaşma	Erkek	169	118,85	-2,371	,018*
	Kadın	56	95,34		
Kişisel Başarı	Erkek	169	113,08	-,235	,814
	Kadın	56	110,75		

$P < 0.05$

Cinsiyete göre katılımcıların tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde Man Whitney-U testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre erkek (N=169) ve kadınların (N=56) tükenmişlik alt boyutlarından "Duyarsızlaşma" alt boyutunda anlamlı farklılık görülmüştür ($z = -2,371$; $p < 0.05$). Erkeklerin duyarsızlaşma alt boyu puanı ($6710 \pm .631$) kadınların puanından ($4143 \pm .377$) manidar bir şekilde yüksek bulunmuştur. Duygusal tükenme alt boyunda; erkeklerin ($1,3932 \pm .661$) puanı kadınların puanından ($1,1865 \pm .542$) daha fazla olmasına rağmen bu fark anlamlı bulunmamıştır ($z = -1,751$; $p > 0.05$). Bu bulguya ek olarak kişisel başarı alt boyutunda erkeklerin puanı ($3,0313 \pm .314$) kadınların puanından daha fazla olmasına rağmen bu fark da anlamlı bulunmamıştır ($z = -,235$; $p > 0.05$).

Tablo 2. Katılımcıların medeni durumlarına göre tükenmişlik düzeyleri

Alt Boyut	Medeni Durum	N	Sıra Değer Ort.	Z	P
Duygusal Tükenme	Evli	182	119,23	12,189	,002*
	Bekâr	40	91,68		
	Boşanmış	3	19,50		
Duyarsızlaşma	Evli	182	116,12	2,501	,286
	Bekâr	40	98,43		
	Boşanmış	3	118,33		
Kişisel Başarı	Evli	182	113,07	,978	,613
	Bekâr	40	112,64		
	Boşanmış	3	76,00		

$P < 0.05$

Tablo 2 incelendiğinde medeni duruma göre katılımcıların tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal Walliss testi uygulanmıştır. Test sonuçları katılımcıların medeni durumlarına göre tükenmişlik alt boyutlarından "Duygusal Tükenme" alt boyutunda anlamlı farklılık olduğunu göstermiştir ($z = 12,189$; $p < 0.05$). Bu sonuca göre evli (N=182) katılımcıların almış oldukları puanlar ($1,3987 \pm .627$), bekar (N=40) katılımcıların ($1,1472 \pm$

.615) ve boşanmış (N=3) katılımcıların ($4,815 \pm .320$) almış oldukları puanlardan anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 3. Katılımcıların görev yerlerine göre tükenmişlik düzeyleri

Alt Boyut	Görev Yeri	N	Sıra Değer Ort.	X ²	P
Duygusal Tükenme	İl Merkezi	113	117,70	5,487	,139
	İlçe Merkezi	77	116,74		
	Kasaba	15	93,67		
	Köy	20	86,55		
Duyarsızlaşma	İl Merkezi	113	128,32	20,363	,000*
	İlçe Merkezi	77	108,76		
	Kasaba	15	72,83		
	Köy	20	72,90		
Kişisel Başarı	İl Merkezi	113	116,09	3,489	,322
	İlçe Merkezi	77	102,38		
	Kasaba	15	116,87		
	Köy	20	128,08		

* $P < 0.05$

Görev yerlerine göre katılımcıların tükenmişlik düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını tespit etmek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Tablo 3 incelendiğinde görev yerlerine göre tükenmişlik düzeyleri bakımından sadece “duyarsızlaşma” alt boyutunda anlamlı farklılık görülmüştür ($X^2=20,363$; $p < 0.05$). Buna göre il merkezinde (N=113) görev yapan katılımcıların almış oldukları puanlar ($7,487 \pm .640$) köyde (N=20) görev yapan katılımcıların almış oldukları puanlardan ($2,800 \pm .345$) manidar şekilde yüksek bulunmuştur. Duygusal tükenme alt boyutunda il merkezinde görev yapan katılımcıların almış oldukları puan ($1,4051 \pm .677$) diğer yerleşim yerlerinde görev katılımcıların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu fark anlamlı bulunmamıştır ($X^2 = 5,487$; $p > 0.05$). Kişisel başarı alt boyutunda ise ilçe merkezinde göreve yapan katılımcıların almış oldukları puan ($3,0438 \pm .452$) diğer yerleşim yerlerinde görev yapan katılımcıların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu fark da anlamlı bulunmamıştır ($X^2 = 3,489$; $p > 0.05$).

Tablo 4. Katılımcıların mesleki hizmet yıllarına göre tükenmişlik düzeyleri

Alt Boyut	Hizmet Yılı	N	Sıra Değer Ort.	X ²	P
Duygusal Tükenme	1-3	40	94,46	9,259	,160
	4-6	22	110,32		
	7-9	31	114,21		
	10-12	34	98,87		
	13-15	31	129,55		
	16-18	42	128,02		
	19 ve üstü	25	116,98		
Duyarsızlaşma	1-3	40	80,70	16,898	,010*
	4-6	22	103,86		
	7-9	31	127,40		
	10-12	34	115,43		
	13-15	31	145,39		
	16-18	42	107,86		
	19 ve üstü	25	110,44		
Kişisel Başarı	1-3	40	134,86	12,439	,053
	4-6	22	88,66		
	7-9	31	98,22		
	10-12	34	121,54		
	13-15	31	117,31		
	16-18	42	114,51		
	19 ve üstü	25	93,20		

*P<0.05

Katılımcıların mesleki hizmet yıllarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını tespit etmek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların mesleki hizmet yıllarına göre tükenmişlik düzeyleri bakımından sadece “duyarsızlaşma” alt boyutunda anlamlı farklılık görüldü ($X^2=16,898$; $p<0.05$). Buna göre 13-15 mesleki hizmet yılındaki katılımcıların almış oldukları puanlar ($9161 \pm .688$) diğer mesleki hizmet yılı grubundaki katılımcıların almış oldukları puanlardan anlamlı şekilde yüksek bulundu ($X^2=16,898$; $p<0.05$). Duygusal tükenme alt boyutunda göre 13-15 mesleki hizmet yılındaki katılımcıların almış oldukları puan ($1,5699 \pm .817$) diğer mesleki hizmet yılı grubundaki katılımcıların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu fark anlamlı değildir ($X^2=9,259$; $p>0.05$). Kişisel başarı alt boyutunda ise 4-6 mesleki hizmet yılındaki katılımcıların almış oldukları puan ($3,1534 \pm .324$) diğer mesleki hizmet yılı grubundaki katılımcıların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farkda anlamlı değildir ($X^2=12,439$; $p>0.05$).

Tablo 5. Katılımcıların Merkez ve Taşraya Göre Tükenmişlik Düzeyleri

Alt Boyut	Merkez-Taşra	N	Sıra Değer Ort.	X ²	P
Duygusal Tükenme	Nevşehir Taşra	62	103,67	4,063	,255
	Nevşehir	53	127,48		
	Merkez	45	113,33		
	Kırşehir Taşra	65	109,86		
	Kırşehir Merkez	62	94,56		
Duyarsızlaşma	Nevşehir	53	141,81	16,690	,001*
	Merkez	45	103,62		
	Kırşehir Taşra	65	113,59		
	Kırşehir Merkez	62	111,76		
	Nevşehir Taşra	53	108,73		
Kişisel Başarı	Merkez	45	105,17	2,023	,568
	Kırşehir Taşra	64	121,50		
	Kırşehir Merkez				

*P<0.05

Katılımcıların merkez ve taşrada görev yapma durumlarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını tespit etmek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Kruskal-Wallis testi uygulandı. Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların merkez ve taşrada görev yapma durumlarına göre tükenmişlik puanlarında tüm alt boyutlardan sadece duyarsızlaşma alt boyutunda anlamlı farklılıklar görülmüştür ($X^2=16,690$; $p<0.05$). Buna göre Nevşehir merkezde (N=53) görev yapan katılımcıların almış oldukları puanlar ($9019 \pm .711$), Nevşehir taşra ($4548 \pm .539$), Kırşehir taşra ($5043 \pm .437$) ve Kırşehir merkezde görev yapan katılımcıların almış oldukları puanlardan ($5844 \pm .540$) anlamlı şekilde yüksek bulundu.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırma ile il merkezlerinde ve taşrada görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenliklere göre araştırılması amaçlanmaktadır. Kullanılan tükenmişlik envanteri ile tükenmişliğin, cinsiyet, medeni durum, görev yeri, kurumda çalıştığı hizmet yılı, merkez ve taşra da çalışma gibi farklı değişkenliklere göre farklılaşma durumu açıklanmaya çalışılmıştır. Tükenmişlik ile cinsiyet değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “kadınların tükenmişlik alt boyutlarından “Duyarsızlaşma” alt boyutu puanlarının anlamlı şekilde düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkeklerin duyarsızlaşma alt boyutu puanı kadınların puanından anlamlı bir şekilde yüksektir. Yani erkek beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin daha fazla duyarsızlaşma yaşadığı tespit edilmiştir. Duygusal tükenme alt boyutunda; ise erkeklerin puanı kadınların puanından daha fazla olmasına rağmen bu fark anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca kişisel alt boyutunda erkeklerin puanı kadınların puanından daha fazla olmasına rağmen bu farkın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde Özkan (2007), Niğde ilinde görev yapan 82 beden eğitimi öğretmeni ile yaptığı çalışmada, “Duyarsızlaşma” alt boyutunda erkek beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin

%67'si, kadın beden eğitimi öğretmenlerinin ise %56'sının, "tükenmişlik" yaşadığı sonucuna ulaşmıştır. Fejgin (1995), beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile ilgili yaptığı çalışmasında; erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Yapılan bu çalışma sonuçları bizim elde ettiğimiz duyarsızlaşma alt boyutundaki sonuçlar paraleldir. Yılmaz (2013), Gençay (2007), Gezer ve Yenel (2008), Kale (2007), Kelgökmen ve ark. (2016), Kurtlar (2009) ve Vurgun ve ark. (2006) beden eğitimi ve spor öğretmenleri üzerine yaptıkları benzer araştırmalarda katılımcıların "duyarsızlaşma" alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edememişlerdir.

Öğretmenlerin medeni durum değişkenine göre tükenmişlik düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde; katılımcıların medeni durumlarına göre tükenmişlik alt boyutlarından "Duygusal Tükenme" alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılmıştır. Duyarsızlaşma alt boyutunda evli katılımcıların almış oldukları puanlar bekar katılımcıların ve boşanmış katılımcıların almış oldukları puanlardan daha fazla olmasına rağmen bu farkların istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tümkaya (1996), Mumcu (2014), Yılmaz (2013) ve Ayvaz (2015) öğretmenler ile gerçekleştirdikleri tükenmişlik çalışmalarında, medeni duruma bağlı olarak duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında tükenmişlik yaşanmadığını belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışmalar bizim çalışmamızda bulduğumuz medeni duruma göre duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarındaki sonuçları desteklemektedir. Kurtlar (2009) yaptığı çalışmada, medeni durum değişkenine göre evli olanların bekarlara göre "duyarsızlaşma" alt ölçeğinde aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma olduğunu belirtmiştir. Yapılan bu çalışma bizim çalışmamız da bulduğumuz medeni duruma göre duyarsızlaşma alt boyutundaki sonuçlar ile paralellik göstermemektedir.

Öğretmenlerin görev yeri değişkenine göre tükenmişlik düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde görev yerlerine göre tükenmişlik düzeyleri bakımından sadece "duyarsızlaşma" alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Duygusal tükenme alt boyutunda il merkezinde görev yapan katılımcıların almış oldukları puan, diğer yerleşim yerlerinde görev katılımcıların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Kişisel başarı alt boyutunda ise ilçe merkezinde göreve yapan katılımcıların almış oldukları puan diğer yerleşim yerlerinde görev yapan katılımcıların puanlarından yüksek bulunmasına rağmen bu fark da istatistik olarak anlamlı değildir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Tuna (2010), çalışmasında "duygusal tükenme" alt ölçeğinde ilde (merkez) görev yapan öğretmenlerin ilçelerde görev yapan öğretmenlere oranla anlamlı biçimde daha yüksek tükenmişlik puanına sahip olduğunu belirtmiştir. Yani ilde (merkez) görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir. Duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyut puan ortalamaları arasındaki fark ise anlamlı değildir. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ilgili diğer bir çalışmada Kale (2007) öğretmenlerin görev yerlerine bağlı olarak duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında herhangi bir farklılık olmadığını tespit etmiştir. Bu araştırma bulguları bizim bulgularımızı kısmen destekler niteliktedir.

Katılımcıların mesleki hizmet yıllarına göre tükenmişlik düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde öğretmenlerin mesleki hizmet yıllarına göre tükenmişlik düzeyleri bakımından sadece “duyarsızlaşma” alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinde istatistik olarak her hangi bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Tükenmişlik ile öğretmenlerin il merkezinde çalıştığı hizmet yıllarına göre ait bulgular incelendiğinde, il merkezinde çalışan katılımcıların mesleki hizmet yıllarına göre tükenmişlik düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde, tükenmişlik puanları üzerinde kıdem faktörünün etkisine ilişkin farklı sonuçlar olduğu görülmektedir. Beden eğitimi ve spor öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmalarda Kurtlar (2009), duyarsızlaşma alt boyutunun kıdeme göre farklılaştığını, kişisel başarı ve duygusal tükenme alt boyutlarında farklılaşmadığını belirtmiştir. Ayrıca Kelgökmen ve ark. (2016) yaptıkları araştırmada duyarsızlaşma alt boyutunda 1-10 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin diğer gruplarda bulunan öğretmenlere göre tükenmişliği daha yüksek yaşadıklarını, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmadığını belirtmişlerdir. Bu araştırma bulguları bizim araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Tuna (2010)' un çalışmasında yer alan tükenmişlik ile kıdem değişkenine ait bulgular incelendiğinde, “kişisel başarı” alt ölçeğinde 6-10 yıl kıdemi olan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin 21 yıl ve üstü kıdemi olan beden eğitimi ve spor öğretmenlerine oranla anlamlı biçimde daha yüksek puan aldıkları anlaşılmaktadır.

Çalışmamızda öğretmenlerin merkez ve taşrada görev yapma durumlarına göre tükenmişlik bulguları incelendiğinde sadece duyarsızlaşma alt boyutunda anlamlı farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre Nevşehir merkezde (N=53) görev yapan katılımcıların almış oldukları puanlar, Nevşehir taşra, Kırşehir taşra ve Kırşehir merkezde görev yapan katılımcıların almış oldukları puanlardan anlamlı şekilde yüksektir. Alan yazında konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde, öğretmenlerin merkez ve taşra da görev yapmalarına göre tükenmişlik seviyelerinde farklı sonuçların çıktığı görülmektedir. Ayvaz (2015) araştırmasında beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin görev yerlerine göre tükenmişlik düzeylerinde duygusal tükenme, kişisel başarı ve duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmiştir. Bunun yanında Gencer (2002) öğretmenlerdeki mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu ile ilgili yaptığı çalışmada, mesleki tükenmişlik ve iş doyum düzeylerinin merkez ve taşrada görev yapan öğretmenler arasında anlamlı bir fark göstermediğini saptamıştır. Nitekim Başören (2005), Topaloğlu ve ark. (2007) yapmış oldukları çalışmalar bizim çalışmamızla duyarsızlaşma alt boyutu hariç diğer alt boyutlarla tutarlılık gösterirken; Dilsiz (2006), Çimen (2007) ve Cemaloğlu ve Şahin (2007) yapmış oldukları çalışmalar bizim çalışmamızı destekler nitelikte değildir.

Sonuç olarak mevcut çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin merkez ve taşrada çalışma değişkenine göre duyarsızlaşma alt boyutunda, medeni durum değişkenine göre duygusal tükenme alt boyutunda, görev yeri, cinsiyet ve mesleki hizmet yılı değişkenlerine göre duyarsızlaşma alt boyutun da anlamlı farklılıklar olduğu tesbit edilmiştir.

5. ÖNERİLER

Beden eğitimi ve spor öğretmenlerine göreve başladıklarında ve görev yeri değişikliği olduğunda karşılaşılabilecek sorunlar konusunda gerekli bilgiler verilerek çözüm konusunda gerekli

bilgilendirmelerin yapılması, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm alternatiflerinin araştırılması, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini azaltmak ve kişisel başarılarını yükseltmek için sportif ve sosyal faaliyetlerdeki kazanımları doğrultusunda ödüllendirmek ve takdir etmek, öğretmenlerin hizmet içi eğitimi kurslarının niteliğinin artırılarak beden eğitimi ve spor öğretmenini geliştirecek ve ihtiyacına cevap verecek hizmet içi eğitim kurslarına önem verilmesinin sağlanması, tükenmişlik sendromunun düşük düzeylerde olmasını sağlamak amacıyla tükenmişlik kavramı hakkında öğretmenlere bilgi verilmesi, böylelikle öğretmenlerin tükenmişlik yaşamamaları için kendi kendilerine de birtakım önlemler almaları sağlanabilir. Meslek seçiminde uygun bir rehberlik ve danışma hizmeti verilerek, mesleğe; yetenekli, istekli ve uygun kişilerin alınmasına önem gösterilmesi önerilebilir.

Açıklamalar

Bu çalışma, 2018 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Yazar Katkıları

Çalışmaya tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Herhangi bir çıkar çatışması belirtilmemiştir.

KAYNAKÇA

Ayvaz, U. (2015). *Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul ili Kadıköy ve Ataşehir ilçeleri örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Başören, M. (2005). *Çeşitli değişkenlere göre rehber öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi (Zonguldak ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Çam, O. (1992). *Tükenmişlik envanterinin geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması*. 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.

Cemaloğlu, N., & Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 463-484.

Çimen, S. (2007). *İlköğretim öğretmenlerinin tükenmişlik yaşantıları ve yeterlik algıları* (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Koceli.

Dilsiz, B. (2006). *Konya ilindeki ortaöğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumunu düzeylerinin bölgelere göre değerlendirilmesinin çok değişkenli istatistiksel analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Ergin, C. (1992). *Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması*. 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.

Farber, B. A. (1984). Stress and burnout in suburban teachers. *The Journal of Educational Research*, 77(6), 325-331.

Fejgin, N., Ephraty, N., & Ben-Sira, D. (1995). Work environment and burnout of physical education teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 15(1), 64-78.

Freudenberger, H. J. (1974), Staff burnout. *Journal of Social Issue*, 30, 159-165.

Friedman, I. A., & Farber, B. A. (1992). Öğretmen tükenmişliğinin bir yordayıcısı olarak profesyonel benlik kavramı. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 86(1), 28-35.

Gençay, Ö. A. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumunu ve mesleki tükenmişliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 765-780.

Gençer, A. (2002). *Öğretmenlerin iş doyumunu ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Gezer, E., & Yenel, F. (2008). Stres veren yaşam olaylarının öğretim elemanlarının depresyon ve tükenmişlik düzeylerine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(4), 1-13.

Gündüz, B. (2004). *Öğretmenlerde tükenmişliğin akılcı olmayan inançlar ve mesleki bazı değişkenlere göre yordanması* (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Hoyos, T., & Kallus, K. W. (2005). *Burnout risk factors: Stress-recovery-state and coping among teachers*. Austria: Department of Psychology, University of Graz.

Kale, F. (2007). *Beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumunu ve tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Kelgökmen, A. H., Uzunöz, F. S., & Demirhan, G. (2016). Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin saptanması ve karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1503-1516.

Kurtlar, C. (2009). *Engelli okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma (Marmara Bölgesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kyriacou, C. (2001). Teacher stress: Directions for future research. *Educational Review*, 53(1), 27-35.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001), Job burnout. *Annu. Rev. Psychol.*, 52, 397-422.

Mumcu, L. (2014). *Beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Özkan, Ş. Y. (2007). *Niğde ilinde görevli beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Peker, R. (2002). Anaokulu, ilköğretim ve lise öğretmenlerinde mesleki tükenmişliğin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 319-331.

Pines, A., & Aronson, E. (1988). *Kariyer tükenmişliği: Nedenleri ve tedavisi*. İstanbul: Özgür basın.

Topaloğlu, M., Koç, H., & Yavuz, E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi yönelik bir araştırma. *Kamu İş*, 9(3), 31-52.

Tümekaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları* (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Tuna, M. (2010). *Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri (Ankara ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Vurgun, N., Dorak, F., & Çetinkalp, Z. K. (2006). *The determination of physical education teachers' life satisfaction and burnout levels in private and public schools*. 9th International Sport Sciences Congress, 3-5 November, Muğla.

Yıldız Durak, H., & Seferoğlu, S. S. (2017). Öğretmenlerde tükenmişlik duygusunun çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *GEFAD/GUJGEF*, 37(2), 759-788.

Yılmaz, T. (2013). *Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri (Ordu ili uygulaması)* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.

Makale Geliş : 28.02.2022

Makale Kabul : 05.05.2022

Açık Erişim Politikası

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>